

Az ipari szakkönyvtári terület hálózati-módszertani munkájának új lendületéért

A szakkönyvtári hálózatok sokfélesége, felügyeletük és feladataik különbözősége s az a tény, hogy hosszú időre kiestek a könyvtári szakmai főfelügyeleti szervek látóköréből, igen erősen lefékezte a hálózati-módszertani munka lendületét. Tegyük ehhez hozzá azt is, hogy a közművelődési és a könyvtári jogszabályok szankciókat nem tartalmaznak, és az egyes fenntartó vagy felügyeleti szervek nem a törvények szellemét, hanem inkább csak betűjét igyekeztek megtartani vagy betartatni. A hálózati-módszertani munka sok eredménytelensége, a csupán javasoló, tanácsadó, vizsgáló és biztató tevékenység csekély hatásfoka, a hálózatok könyvtáraiban végbe-menő nagyarányú személyzeti cserélődés, a könyvtárosok képzésének, anyagi-erkölcsi megbecsülésének megoldatlansága — vagy e megoldások hosszú időre való elhúzódása — nem szította magasra a hálózati-módszertani munkával foglalkozó könyvtárosok munkakedvének lángját.

Visszahúzó körülmények

A hetvenes évek különösen nem kedveztek az ipari szakkönyvtári hálózatok hálózati-módszertani gondozásának. A vállalati önállóság hibás értelmezése, a felügyeleti szervek irányító tevékenységének bizonytalansága kihatott a könyvtári tevékenységre és a módszertani irányításra is. A gyakorlat azt bizonyította, hogy a „hatósági” jogkör igényével fellépő hálózati központok — ha munkatársaik a fenntartó szervek illetékeseivel jó kapcsolatokat, a könyvtárosokkal pedig jó emberi és szakmai együttműködést tudtak kialakítani — viszonylag meg tudták őrizni addig végzett munkájuk eredményeit, sőt helyel-közzel még növelték is ezeket. Többnyire azonban ilyenre nem volt mód. Ennek következménye a hálózati-módszertani munkatársak fásultsága, közönye és az lett, hogy rutinszerűvé vált munkájuk, annál is inkább, mivel fenntartó szervük — s itt elsősorban az ágazati tájékoztató intézményekről beszélünk — a saját (központi) könyvtárát, illetve annak könyvtári tevékenységét és ezzel együtt a hálózat könyvtárait, valamint a velük kapcsolatos hálózati-módszertani munkát távolról sem becsülte meg a jelentőségüknek megfelelően. Szinte úgy képzelték, hogy a könyvtár az intézmény olyan szerve, mint például az anyagbeszerzés, ami ugyan szükséges, de aminek munkájától messze van az igazi tudományos-műszaki információ, a hálózati-módszertani részleget pedig egyszerűen propagandaszervnek tekintették, amelynek fő feladata az intézmény információs termékeinek propagálása, illetve az ilyenfajta beszerző tevékenység, valamint a visszajelzés az információs termékek fogadtatásáról. Találkozni lehetett olyan nézettel is, miszerint a hálózati-módszertani munka fő feladata a hálózatban szerzett, a hálózat könyvtáraiban végzett munka tapasztalatainak összegyűjtése, rendszerezése, valamint a szakirodalom figyelemmel kísérése és ezekből minél több általánosítható tapasztalat leszűrése — publikálási céllal. Arról, hogy a szerzett tapasztalatok birtokában, a körülmények ismeretében hogyan lehetne a fenntartók felfogását és magatartását, ezek által pedig a könyvtárak munkáját is megváltoztatni, a központi intézmény és a hálózat könyvtárai között az információs tevékenység minden területén mutatkozó színvonalbeli eltéréseket megszüntetni, nem volt elképzelés. Ha viszont a hálózati-módszertani részleg munkatársai netán tudták is, hogyan lehetne a jó módszereket — felsőbb segítséggel is — a gyakorlatba átültetni, a tennivalókról már kevesebb szó esett. Illetve ilyenkor mindig a jogosultság hiányára, a vállalati önállóságra hivatkoztak. Hangoztatták, hogy e téren nem szabad igényekkel, kivált követelésekkel fellépni a vállalatok gazdasági vezetőivel szemben, mert ez sértené döntési hatáskörüket, önállóságukat.

Az említett okokra vezethető vissza, hogy az ipari szakkönyvtári hálózatok munkatársainak körében eluralkodott az érdektelenség, fásultság, a munka rutinszerű

végzése. Tegyük hozzá ehhez, hogy a hálózati-módszertani munka „megbecsülése” a módszertanosok létszámában is kifejezésre jutott. Volt olyan ipari hálózat, ahol 300 könyvtár hálózati-módszertani irányítását, segítségét egy szál hálózati munkatárs látta el. Elképzelhető, hogy milyen hatékonysággal!

A hálózati-módszertani munka tehát — elsősorban feltételeit, hatékonyságát illetően — megújításra, fellendítésre vár a szakkönyvtárak, különösen az ipari szakkönyvtárak hálózatában.

A változás feltételei és a vállalati érdekek

Miben kellene tehát változtatni az ipari hálózatokban?

A hálózati-módszertani munkának szorosabban össze kell fonódnia a felügyeleti tevékenységgel. A hálózati-módszertani munka elsősorban azt határozza meg, hogy miként, milyen módszerrel tevékenykedjenek a könyvtárak. Nincs meghatározva a hálózat könyvtárainak fejlesztési iránya, a fejlesztés üteme és hatóterülete, amelyet a felügyeleti szervek kellene kijelölnie, pedig erre éppen a hálózati-módszertani irányítás volna hivatottabb. A könyvtárak tevékenységének ellenőrzése, a fenntartói feladatok ellátásának felülvizsgálata viszont hálózati központi feladat. E kettőnek együtt kell érvényesülnie az ipari hálózati központok munkájában. A jövőben ezért egyrészt nagyobb hangsúlyt kell helyezni a könyvtárak fejlesztési irányának, hatóterületének, együttműködésének, tevékenységi körének meghatározására (országos, regionális, szakterületi feladatok, az ötéves fejlesztés irányelvei és tervei), továbbá az e feladatok ellátásához szükséges feltételek (elhelyezés, alapterület, berendezés, a gyarapítás anyagi eszközei, létszám) meglétének ellenőrzésére, megteremtésük szorgalmazására.

A hálózati-módszertani tevékenység szerve a hálózati központ. Ennek imént körvonalozott tevékenységéhez sok segítséget nyújthat egy tanácsadó testület — nevezük hálózati tanácsnak —, amely egyúttal a hálózati munka demokratizmusának is fóruma lehet. Ez a hálózat legtevékenyebb, legjobban dolgozó könyvtárosaiból álljon. A tanács, illetve tagjai javaslataikkal, a hálózati központ terveinek, elképzeléseinek megvitatásával, azok elfogadása nyomán pedig a saját könyvtárukban történő megvalósításukkal, továbbá propagálásukkal növelhetnék a hálózati-módszertani munka hatékonyságát.

A hálózati központoknak módszertani munkájuk során kézzelfogható segítséget kell nyújtaniuk a könyvtárak számára, s nem csupán elvi segítséget, tehát útmutatást, tanácsadást. Központi szolgáltatásaik (például a központi katalógusok, a központi feldolgozás, másolatszolgáltatás, tartalomjegyzék-fordítás stb.), továbbá oktatási és továbbképzési munkájuk, adatnyilvántartásaik, ankétjaik, tapasztalatcseréik, tanulmányútjaik, időszakos, sorozatos és egyedi tudományos, szakmai és módszertani kiadványaik, valamint a hálózati központ munkatársainak cikkei, tanulmányai egyaránt ezt szolgálják. Ide sorolható a könyvtárosok és a könyvtárak érdekeinek védelme, képviselete is — például a besorolási viták esetében. Emellett — ha a szükség úgy kívánja — a hálózati központoknak vállalniuk kell az egyes könyvtárak használható állapotba hozatalát is (beleértve a selejtezést, az állománybavételt, a feldolgozást és a katalógusrendszer kiépítését is). Segítséget kell nyújtaniuk a könyvtárak létesítésében (a tervek elbírálásával vagy elhelyezési, berendezési tervek készítésével), áthelyezésében, átszervezésében, véleményt kell nyilvánítaniuk megszüntetésük ügyében. Mindez a könyvtári személyzet alkalmazására is vonatkozik.

Ám, hogy a hálózati központok betölthessék hivatásukat, a saját intézményükben és a könyvtári rendszerben is nagyobb szerepet, súlyt, presztízst kell kapniuk. Ez megnyilvánulhat a szervezetben belüli helyükben, elhelyezésükben, az anyagi dotációban és természetesen a megfelelő képesítésű könyvtárosok létszámában is, de méginkább abban, hogy tevékenységük értelmet kap. Ha a hálózati, módszertani munkatárs érzi, hogy véleményét házon belül és a hozzá tartozó vállalatoknál figyelembe veszik, hogy tanácsai szerint járnak el a könyvtárakban, hogy felkészültségéből eredő tanácsaira hallgatnak, hogy személyes kapcsolata baráti és szívélyes a könyvtárosokkal, valamint azok feletteseivel, akkor — ha ehhez valamivel jobb anyagi megbecsülés és olykor erkölcsi elismerés is járul — nemigen kell majd félnünk az elvándorlástól. Ha a módszertani könyvtáros érzi, hogy nem jelentésíró hivatalnok-

nak, akvizitőrnek vagy anyagbeszerzőnek tekintik, s mindezek nyomán a könyvtárosi munkát hivatásának, tevékenységét hasznosnak, értelmesnek és szükségesnek véli, a hálózati-módszertani munka színvonala is nőni fog.

A vállalatok vezetőiben tudatosítani kell, hogy a hálózati-módszertani munka, a könyvtár fenntartására, működésére vonatkozó igények hangoztatása nem jelent beleszólást a vállalat ügyeibe. A vállalat könyvtára ugyanis a magyar könyvtári rendszer része, az országos hálózat tagja, sorsa ezért nem kizárólagosan vállalati ügy. A könyvtárak ráadásul kiveszik részüket a vállalatok műszaki fejlesztéséből, úgyszintén kulturális életéből. Ezért vállalati érdek is a lehető legjobb hatásokkal működni képes könyvtár létrehozása, fenntartása és fejlesztése, mégpedig együttműködve és összhangban a hálózat és az egész könyvtári rendszer fejlődésével. Egy ebédlő vagy sportlétesítmény kialakításakor például természetes, hogy sok szerv véleményét, hozzájárulását ki kell kérni. Ezt tudomásul is veszik a vállalatok. Amikor azonban könyvtár kialakításáról, építéséről van szó, elcsodálkoznak, sőt felháborodnak, ha ebbe a könyvtári hálózati központ beleszól. Pedig mégiscsak az ért hozzá a legjobban.

A módszertani munka legsürgetőbb teendője a hálózaton belüli egységesítés. Bár a nemzetközi könyvtári szakirodalom világméretű egységesítési törekvésekről ad hírt, és hazai irodalmunk is az országon belüli egységesítést szorgalmazza, a valóságban még egy hálózaton — sőt olykor egy intézményen — belül sincs egység. Pedig egységet kell teremteni a nyilvántartásokban (beszerzés, feldolgozás, katalógusok), egységet a beszámolás és a tervezés (a statisztika és a normatívák), valamint az együttműködés (archiválás, gyűjtőkör és beszerzés) terén. Ennek előmozdítása érdekében egységes rendszert a könyvtárosok és a könyvtárkezelők képzésében, illetve továbbképzésében.

Valaki azt mondta egyszer, hogy ha csupa jó könyvtár működne, nem volna szükség a módszertani munkára. Ez persze túlzás, de annyi igazság azért van benne: ha csupa jó könyvtár működne, azért volna az mindegyik, mert bennük jó, szakképzett, megbecsült könyvtárosok dolgoznának, akik érdeklődnének szakmájuk újabb eredményei iránt, fogékonyak volnának az újra, nem zárkoznának könyvtáruk falai közé, hanem keresnék az együttműködés lehetőségeit más könyvtárakkal, megosztanák velük tapasztalataikat...

A valóságos helyzet azonban nem ilyen az ipari szakkönyvtárakban. Kevés, viszonylag nagyon kevés a szakképzett, lelkes, jó könyvtáros. S amíg ez az állapot nem változik meg előnyére, addig még s aztán is hosszú ideig szükség lesz a hálózati-módszertani munkára.

Bauer József

A hálózati-módszertani munka meggyógyítása közös feladat!

Nagyon meglepett, hogy az eddig megjelent cikkek a hálózati-módszertani munka általános hanyatlását csupán a módszertani könyvtárosok bűnéül róják fel, mondván: „Nem haladtak a korral”, „Leragadtak a mánál, illetve a tegnapnál”. Szerintem ez csak afféle ürügy, a szerencsétlen „lőti-futi” módszertanosok pedig csupán bűnbakok a dologban.

Senki ne higgye, hogy a módszertanos személye önmagában meghatározója lehet a módszertani munkának. Fontos embernek látszik, de munkája egyedül nem lehet elég hatékony. Egy hálózat módszertani tevékenységében a központi intézmény kisugárzó hatása, az igazgató, a módszertanos szakmai munkája, irányító tevékenysége és a művelődésügyi osztály (felügyelet) koordináló munkája egyaránt szerepet játszik, ezek együttesen rányomják bélyegüket a módszertani munkára. Mindezt felerősíti a megyei könyvtár módszertani csoportjának ötleteket, módszereket kidolgozó, illetve ilyeneket átvevő, alkalmazó tevékenysége, mely a hálózati alközpontok közvetítésével történik.

A hálózati-módszertani munka hanyatlásának inkább az lehet az oka, hogy a hálózati központoknál és alközpontoknál dolgozó könyvtárosok körében 10—12 év óta